Finnmarken 130958
"Raftesiden var "Gosen" for Øst-Finnmark"

Her møttes før fire folkeslag og skapte en rik handelsvirksomhet

RAFTESIDEN.
Landet på sydsiden av Varangerfjorden kaltes i gamle dager Raftesiden (av raft, tømmerstokk) fordi befolkningen på den skogløse kysten omkring Vadsø hentet ved og bygningstømmer der. De hentet også båtlaster med mose og høy. Mosereisene var en slags landlig fest som man lenge i forveien gledet seg til. Når mosebåten kom til Vadsø, gjerne i lumre augustkvelder, hette det blant barna: «Får jeg lov å komme i mose- båten» ?
Rathke skriver fra sin reise i 1802 at høy og mose i Finnmark ble solgt etter tønnemål. Det betaltes 8 sk. for en tønne høy, mens mosen kostet 16 til 24 sk.
Og når man i dag kommer seilende inn Bøkfjorden en sommerdag, etter i et helt døgn å ha stirret inn i en kjempende steinverden, og den stille fjorden lukker sine grønne sider om en og slik ønsker den reisende velkommen til Sør-Varanger, får tankene en annen kolør. Og det var dette første møte med det grønne som fikk Vardø- barna som «Solrenningen» sendte på sommertur til «Sydvaranger» til å spørre: «Ser juletrærne slik ut her»?
Nåja, det kan vel hende de hadde stilt et annet spørsmål om de hadde gjort turen en vinterdag og blitt satt i land på iskanten.
Innover denne østvendte grensebygda har seilt tidsaldrenes underlige skyer av godt og ondt av nåde og dom. I den jord har forkalkete menneskeknokler fått sitt svarte hylster. Små, bruskaktige menneskevesener har slått øynene opp og skreket ut sitt livs skrik. Og mellom dette som begynner så hjelpeløst og slutter så tragisk og dunkelt ligger menneskets liv, som forener slekt med slekt, tideverv med tideverv. Og slik har det seg at den siste utløperen ifra den i dag kan se utover denne vakre bygda, være med å bygge å bo i den. Og den er ung og har fremtid. Det er derfor i en berettiget optimisme den i år runder sine første 100 år. Man stusser: bare 100 år? Ja, på papiret er den det, er det vel riktig å legge til. Sør-Varanger ble eget tinglag i 1856. I 1858 gikk tinglaget over til eget formannskapsdistrikt.

DEN FØRSTE ORDFØREREN.
Karakteristisk for denne nye, norske bygda ble det en nybrotts mann som ble valgt til dens første ordfører. Hans Kirkegaard. Han Kom til «Syvaranger» i 1858 og ryddet og dyrket gården Svanvik ved Sundvannet. Og han hadde store planer om å tørrlegge de store, lavtliggende myrstrekningene ved sydenden av Langfjordvannet ved å sette Langfjordvassdraget og Pasvikvassdraget i forbindelse, i det de etter hans mening på enkelte steder bare skiltes ved en del myrer. Men en mann kunne ikke makte dette storstilte prosjektet og Kirkegaard satset visst en del penger på sine planer. Han hadde da allerede bygd seg store mus i Svanvikbukta og drev gården med leid hjelp.
Hans Kirkegaard var født i Drammen i 1807. Faren var kjøpmann der. Etter endt skolegang i Drammen kom han til Stockholms Veterinærskole i 1830 og tok dyrlegeeksamen med «grundige kunskabe» høsten 1834. Bodde deretter på sin gård Gusaas i Furnes på Hedmark.
Var korpsdyrlege ved Opplandske regiment i ca. 3 års tid (tok visst avskjed uten pensjon - formedelst formentlig fornærmelse» av foresatte). Tapte en del av sin formue ved endossement for sin bror som drev som kjøpmann i Kristiania. Valget sto deretter mellom Amerika og Pasvikdalen i Finnmark. Kirkegaard valgte det siste og ble slik den første norske nybrottsmann ved Sundvannet. Det gikk ikke så bra med ham i fortsettelsen. Han ville drive stort, men tiden og utviklingen lå nok på denne tid et godt stykke etter ham. Hans Kirkegaard endte sitt liv på fiskeværet Småstrømimen. i 1879, ugift.

ANDRE NORSKE lNNNFLYTTERE
Johan Eriksen fra Kiberg flyttet til Valen i Ytre Jarfjord i: 1823. Han kom til Kiberg fra Tromsø-kantene. Omtrent samtidig kom Peder Olsen Haga som var født i 1805 nær Levanger. Han dyrket gården Haga i Jarfjord, hvor han tilbrakte hele sitt liv og døde 1895.
I 1848 kom to ungdommer som hadde arbeidet ved Kåfjord kobberverk. Den ene av dem var Per Fløtten, som var østerdøl, født i 1821 i Lilleelvdalen. Han ryddet og dyrket gården Strømsnes i Strømbukt. Den andre ryddet gården Tharaldhaugen.
Særlig må nevnes Pernille Tollefsdatter. Hun kom i 1854 og ryddet og dyrket gårdene Namdalen og Strand ved Langfjordvann. Hun døde som føderådskvinne i Sør-Varanger i 1903.
Det i Sør-Varanger pågående veiarbeide i 1867-70 foranlediget at 6 veiarbeidere nedsatte seg og dyrket gårdene Eidet, Birkelund og Mellesmoen.
Men Sør-Varanger er gammelt norsk land og at grenserøysene, står der de står og markerer norsk enerådighet over landsdelen har vi å takke navnløse menn fra en fjern og navnløs tid. Vi må heller ikke glemme at seige, trauste finnlendere var de første som ryddet land og bosatte seg langs grenseelvene.

HANDELSSTEDER
Etter disse streifene fra et rikt materiale seiler vi ut Bøkfjorden, og til handelsstedet Bugøynes. Der fikk Arnt Esbensen gjestgiveribevilling den 5. februar 1803 mot 2 rdl. årlig. Som faktor i sommertiden virket L. C. Klog til sin død i 1844. Fra 1847 ble Nikolai Pleym (bror av O. A. Pleym ,sen., Nyborg), ansatt som faktor. Han var den første som bodde der året rundt. Da Arnt Esbensen døde i 1854 ble gjestgiveribevillingen inndratt, men handelen fortsatte som før.

I 1860 fikk hans sønn Lars Esbensen handelsstedet som egen forretning og drev den til 1910. Da ble den overtatt av Knut Evanger, Vadsø. Fra ham gikk den i slutten 20-årene til kjøpmann Enok Gunnari, hvis sønn Thomas har fortsatt handelen på stedet.

Et annet gammelt strandsted eller handelssted var Pasvik eller Sandhavn på østsiden av Jardfjord. Den egentlige eier av stedet var Herman Dahl, Vadsø som antakelig hadde faktor på stedet. Sandhavn var et av stedene skoltene holdt til om sommeren.

Professor Veiniø Tanner skriver i «Fennia» at der på Kjellmøya drev en handelsmann Jordan. Dette har jeg ikke fått historisk bekreftet. Derimot var det en russeskipper som lå der med sin skute sommer etter sommer og kjøpte fisk og laks av bl.a. skoltene på Spikerholmen.

Så reiser vi inn Bugøyfjorden i kjølvannet til de stolte fembøringsbåtene som hver vår fullastet med finnlendere som skulle til «gullbyene» ved Ishavet, sto ut fjorden. I fjorbunnen ligger Bugøyfjord. Reisvuono (av det norske ordet reise) er finnlendernes navn på stedet fordi gjennomgangstrafikken mellom Norge Finland fra gammel tid av har foregått over Bugøyfjord. Denne trekkveien fra Enare over Øvre-Neiden gård som opprinnelig var en matvei ble senere en handelsvei. Et mindre marked ble således opprettet i Bugøyfjord i 1860 (Markedsplassen). Det holtes i begynnelsen av februar. Sotankyllä-lappene kom med reinkjøtt og helt fra Salla kom ekte finn- lendere med smør. «Kvænsmør», stammer fra denne tiden. Det var visst en Johan Dahl som drev handelen der først. Senere, i 1876, kom Thomas Gunnari, som selv først kom denne veien over Reisvuono for å drive fiske ute ved kysten. Dette handelshuset har siden gått fra far til sönn, og det drives i dag av Onni Gunari som har utbygd og holdt oppe den gamle finnlandshandelen og på en måte driver et privatmarked i kjøtt og skinn og vilt. Tr man seg en tur til Øvre-Neiden gård vil man støte på finnlandsraider på vei til Bugøyfjord og Gunnari presis på samme måte som ,eldre tid, siste biten av veien.

Terje Nilsen